

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RESİM ANA SANAT DALI

**2. DÜNYA SAVAŞI SONRASINDA,
RESİM VE MÜZİK ALANINDAKİ
PROTEST HAREKET**

Yüksek Lisans Tezi

42090

Hakan ÖZER

Danışman
Prof Ergin İNAN

İstanbul, 1995

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ÖNSÖZ

Arkaik dönemden günümüze gelişen sanatta, plastik ve işitsel ayrımı çok önemlidir. Plastik sanatlardan resim, karşısında dev bir rakip ya da ortak bulur. Müzik. Ortak oldukları ama aynı zamanda ayrıldıkları çok nokta vardır. İkisini aynı bazda değerlendirmek olası değildir. Ortak noktalar yakaladığımız alanın birbaşka köşesinde değerler ya da yargılar tam tersine dönebilir. Ama temelde ortak olan ve hiç değişmeyen bir gerçek var ki o da bu iki sanat türünü ortaya koyan yaratığın insan olduğudur.

İlkçağdan başlayan, önceleri ilkel veya güdüsel diyebileceğimiz ihtiyaçlardan türeyen müzik ve resim sanatı, çağların, toplumların daha da indirgersek insanın değişimi sürecinden nasibini alır, gelişir. Yani iki sanat için de gereken malzemeyi (gelişen beyninin, dolayısıyla gelişen felsefe kuramlarının), yaşamın değişimi sürecinde kullanan yine insandır. Daha da anlaşılır bir dille; kaynağı aynı olan bu iki sanatın bu anlamda birbirlerinden kopuk olduğu düşünülemez.

Bu araştırmaya başlamadan önce, resim eğitimi almış bir kişi olarak, yalnız müzikle ilgili bir tez yazma fikri bana oldukça cazip gelmişti. Ancak prosedür gereği konuyu müzik ile resim arasındaki ilişki başlığı altında toplamaya karar verdim. Bu kez de karşılaşacağım sorun, sonu olmayan, çok derin aynı zamanda kaynak açısından çok yetersiz bir konu olmasıydı. Sonuçta her iki sanattan da bahsedebilmek için daha dar bir tabana oturtmak zorunda kaldım. Bu da her iki sanattaki "protesto"cu tavidir. Bu protest tavrı, duruma göre "sanat hareketinin kendini sorgulayan yanı", "agresif tutumlar", "avant-garde hareketler", "politik" olarak değişebilmekte. Aynı toplumsal hareketlerden türeyen sanatsal oluşumların, gerek düşünce altyapısı

gerekse teknik özellikleri büyük değişiklikler gösteriyor. Bu araştırmada biraz da deneme mantığında (dozunda) bir çizgi olacaktır.

Üstünde durduğum bir başka konu da her iki sanatı üreten insanın, (müzisyenlerin, ressamların vb.) karşı sanata olan tavrı. Aynı duyumlara sahip olmayan iki türü birbirine karıştırmaları, yetersiz bilgi donanımı, karşı sanata gerçek bir duyarlılıkla bakmamaları. Bence bu durum ilişkiler açısından önemli bir sorundur. Bu yüzden çoğu zaman duyum farklılığını ortaya koyan, net müzikal tanımlar yapan bir tutumda olacağım. Müziğin belirli türleriyle ilgili tarihsel bilgilendirmeleri gerekli görüyorum.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	I
BÖLÜM I	
20. YÜZYILIN İLK YARISINDA RESİM SANATI.....	1
A. Resim Sanatında Soyut Devrimi	1
B. Bu Süreçteki Politik, Protest, Avant-Garde Oluşumlar ve Kişiler	2
1. Dada Hareketi.....	2
2. Kurt Schwitters.....	3
3. Rus Konstrüktivizmi, Tatlin ve 1917 Devrimi.....	4
4. Bauhaus Okulu	7
BÖLÜM II	
ROCK & ROLL'A GİDEN SÜREÇTE MÜZİK	9
BÖLÜM III	
2. DÜNYA SAVAŞI SONRASI RESİM SANATI	12
A. Bu Süreçteki Politik, Protest, Avant-Garde Oluşumlar ve Kişiler	12
1. Üç Portre.....	16
B. Bu Süreçte Alman ve Amerikan Sanatçı Profili	18
1. Markus Lüpertz	18
2. Anselm Kiefer	19
3. Jörg Immendorff.....	19
4. Keith Haring.....	20
5. Jean Michel Basquiat	20
BÖLÜM IV	
2. DÜNYA SAVAŞI SONRASI MÜZİK	21
A. Bu Süreçteki Politik, Protest, Avant-Garde Oluşumlar ve Kişiler	21
B. Farklı Hareketler ve Kimlikler.....	27
1. John Cage.....	27
2. Velvet Underground	27
3. Punk Hareketi.....	29
4. Laurie Anderson	29
5. Rap Müzik.....	30
SONUÇ.....	31
Dipnotlar	I
Yararlanılan Kaynaklar.....	II
Resimlerin Listesi.....	III
Kısa Özgeçmiş.....	IV
Resimler	

II

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Michel RAGON : Modern Sanat
Çeviren: Vivet Kanetti, İstanbul 1987
- Mazhar-Nazan İPŞİROĞLU: Sanatta Devrim
3.Basım, İstanbul 1993
- Nazan İPŞİROĞLU : Resimde Müziğin Etkisi
İstanbul 1994
- Tayfun ERDOĞMUŞ : Cafe Deutschland (Savaş Sonrası Kuşağı)
1990
- Faruk YENER : Müzik
- Robin DENSELOW : Müzik Bittiği Zaman
Çeviren: Deniz Oktay, 1.Basım, 1993
- Orhan KAHYAOĞLU
- Sinan GÜLER : Pink Floyd
2.Basım
- Metin SOLMAZ : Rock Sözlüğü
1.Basım, 1994
- Stüdyo İmge Müzik Dergisi: Haziran 1992
Ocak-Mart-Haziran-Temmuz 1993
- Boyut
- Plastik Sanatlar Dergisi : Ekim-Kasım-Aralık 1984
Ocak-Nisan 1985

I

GİRİŞ

Sanatsal hareketin politik bir tavrı olmasını ya da protestocu bir kimliğe bürünmesini tek bir merkezden hareketle ele almak güç. Çünkü protesto sözcüğünü genel anlamıyla algılamak onun farklı boyutlardan ele alınabileceğini görüyorum. Bir ideolojiyi benimseyerek kazanılan politik-protesto kimlik. Sanatın kendi tarihsel sürecinde üsluplara yönelik protestocu hareketler ki avant-garde hareketlerin büyük bir bölümünü bunun içinde düşündüm. Yaşamın türlü anlamsızlıklarını, çelişkilerini, eşitsizliklerini, basit oluşları irdeleyen, sorgulayan, eleştirel bir gözle bakan ya da gerçeği arayan bir protestocu kimlik. Gerçekte her durumda da bir sorgulama, eleştirel bir bakış mevcuttur. Tatmin olanın sorgulamaya ihtiyacı olmaz. Problemi keşfetme çabası, durumdan memnun olunmadığının kanıtıdır. Öyleyse, problemleri iyileştirmek için yapılandır protesto.

Toplumsal bilincin doğru şekillendiği bir toplumda her türlü entelektüel faaliyetin, sanatsal hareketin bu politik kimliklerden herhangi biriyle içiçe olduğunu söylemek çok zor değil. Bu süreci tamamlamış Avrupa toplumunun sahip olduğu entelektüel miras, kendi uluslarının tarihsel stratejileri ve yönetimlerine dek yansımış, devletin idarecileri ve aydın sınıfın bu süreçteki yeri belirginleşmiştir. Böyle bir oluşumda, batı sanatındaki ideolojik tavidan, politik kimlikten ve sanatçıların edilgen olmadığından söz edebiliriz. Kaldı ki eski sosyalist bloğa ait sanatçıların tarih içinde gerçekleştirdikleri yapıtlar, savundukları görüşlerde bir devletin resmi ideolojisinin yoğun etkilerini görmek mümkün. Kuşkusuz yaşanan hayat bir devlet rejiminin ne kadar etkisindeyse, o hayatın içinden çıkan sanatın bundan bağımsız olması çok zor.

BÖLÜM 1.

20.YÜZYILIN İLK YARISINDA RESİM SANATI

A-Soyut Devrimi

Sanat, kendi tarihindeki en büyük değişimi 20.yüzyılın başlarında yaşadı. O döneme dek süren doğayı keşif ve yansıtma süreci yani natüralist anlayış, sanat tarihinin en büyük devrimi kabul edilen "soyut sanat"la yıkıldı. Ve günümüzde yaşanan sanatın kökleri 20.yüzyılı izleyen yirmibeş yıl içinde atıldı diyebiliriz. Konumuz 2.Dünya Savaşı sonrasıyla ilgili olduğu halde 20.yüzyılın ilk çeyreği hareketin başlangıcıdır vebağımsız düşünülemez. O halde döneme kısaca bir göz gezdirelim.

Soyut biçimdilinin gelişimi kübizmle başlar. Kübizmin nesne içeren kavramsallığından nesne de ayıklanarak "salt kavram" ressamlığıyla soyut hareket ortaya çıkıyordu. O dönemlerde Rus ve Hollanda'lı konstrüktivistler öncü hareketler yaptılar. Bauhaus kuruluyor, sanat eğitiminde bir devrim oluyor, dada hareketi yaşanıyor.

Buhar makinasının keşfi ile başlayan endüstriyel gelişim süreci 1900'lerin başlarında, dünyada bir pazar paylaşımı sorununu ortaya koyuyordu. Değişen dünya düzeninde ülkelerin kendi çıkarlarına uygun bir konuma oturma çabaları çeşitli çatışmaları yaratıyor ve ilk dünya savaşı yaşanıyor. Savaş sonrasında geçici de olsa bir takım dengeler oluşuyor, imparatorluklar yıkılıyor, bu süreçte büyük Rus devrimi gerçekleşiyordu. İşte biz öncelikle bu dönemde olan biteni, sanat tarihi ve soyut devriminin öne çıkan isim veya hareketlerinin incelenmesiyle izleyelim.

B-Bu Süreçteki Politik, Protest, Avant-Garde Oluşumlar ve Kişiler

Daha önce belirttiğim gibi tezimin konusu olan "protest" sözcüğünü birkaç farklı tanımla ele aldım. Salt ideolojik protesto, sanatta öncü olma durumu, toplumsal gerçekçilik, deneysellik. Bu kimliklerden herhangi biri ile çakışan kişi ve hareketler benim ilgi alanımdadır. Ve aşağıda inceleyeceğim isimleri belirlerken onları protest tavrının alanında çeşitli şekillerde serpilmiş olarak görüyorum. Sıralamayı yaparken tarihsel sıra yerine kendi önem tercihime göre hareket ettim.

1.Dada Hareketi

1910'lu 20'li yıllarda sanatta büyük devrimler gerçekleşti. Aynı zamanda sanatın halkla bütünleşmesi gibi bir arayış vardı. Ancak devrimler sanatı hızla halktan koparıyordu. Fütüristlerin halka inme hareketleriyle birlikte patlayan dada hareketi, misyonu yüklenmişti.

Dada bir akım ya da üslup değildir. Bu yüzdendir ki etkilerini uzun yıllar hatta günümüzde bile görmek mümkün. Birçok hareketin temel çıkış noktası olduğunu da.

Sanatın kendini sorgulaması, hoşnutsuzluk, kendini sert de olsa protesto etmesi, bunu yaparken toplumsal olaylardan yola çıkması ve savaş karşıtı yanı, hareketin çok yönlü bir "protest kimlik" taşıdığını gösteriyor. Hem sanat tarihine, hem savaşa, hem de yaşama karşı...

Savaşın yarattığı dehşete karşı anlamsızlığı, akıldışılığı ve alaycılığı ön plana alan hareket, bir yandan geleneksel toplum düzenlerini ve alışılmış kültür değerlerini yıkmayı amaçlarken diğer

taraftan, başka bir sanat hareketinde görülmeyecek bir sertlikte sanatsal erdemi çığnıyor ve kendi oluşumuna sebep olan herşeyi yutmaya çalışıyordu. Nitekim kendi dişlerini geçirdiği bütün değerler çok sonra ona yüklenebiliyordu.

Dada bir "çılgınlık"tı, "yıkıcılık"tı, "tatminsizlik"ti, "sorgulayıcılık"tı. Varolan tüm problemler onun malzemesi olabiliyordu. "Problemsizlere" karşıydı. "kesin olana" karşıydı. Tüm değerlerin sorgulanması halk içinde. Halkı uykusundan uyandırmaktı çaba... Bazıları dada hareketini bir kominizm propogandası olarak bile görebilmişti.

Zürich ve New York'da aynı zaman dilimlerinde oluşan hareket, tiyatrodan müziğe her sanat dalında etkisini gösterdi. Tristan Tzara (şair) ve çevresindekiler ilk adımları attılar. Ama ilk başkaldırı ressamlarla başladı. Ancak o dönemdeki avant-garde hareketlerle eşdeğerde görmek mümkün değildir.

Sistemleşemeyen bir hareket oldu ve birinci savaşın hemen sonrasında tükendi. Buna karşılık içi boş kof bir hareket de değildi. Misyonunu tamamladı ve yeni kuşaklara ufuk açtı.

Söylenecek son söz (kendi açımdan), dada hareketinin tüm sanat tarihindeki, gerçek anlamda yapılan en "sıkı" protestosu olduğudur.

2.Kurt Schwitters

Onu dadacı olarak düşünebiliriz. Dada hareketi hiç gerçekleşmemiş olsaydı bile Schwitters kendisinin ne olursa olsun dadacı olacağını söylemiştir.⁽¹⁾

Sokaktan bulduğu gereçler, pullar, etiketler, otobüs biletleri, mukavvalar, ambalaj kağıtları, posta damgaları, zarflar, adresler, ticari amblemler, paketlet, gazeteler üzerinden alınmış sloganlar, harfler,

sayılar, paralar, mantar tıplar, kumaş ve düğmeler, çivi, cıvata, parçalanmış ya da bütün fotoğraflar, dergi resimlemeleri, kese kağıdı, sözcükler, tümceler onun malzemeleriydi. Toz, gümüş sırrı, tahta parçaları, lastik mühürler, tel, ayna, kibrit, tekerlek, talaş ve daha pek çok şey...

Gereçleri kullanarak yaptığı işlerine "merz resimleri" adını verdi. Onun için merz, kısaca bir yaşam biçimiydi.

Schwitters politik eylemden daha çok, estetik eylem terimleri içinde düşünüyordu. Plastik eyleme karşı protestocu Berlin dadacılarından ayrıldı. Ancak kısa bir süre sonra Walter Spengeman, Nazi aşırılığı sonucunda onu eyleme zorladı ve dinleyiciler önünde tehlikeli biçimde çeşitli şiir ve konuşmalarla çevresini ateşlendirdi. Bir şiir matinesinde sahnaya koyduğu Hitler'in portresinde, şiir okumadan önce dinleyicileri tükürmeye davet etti.⁽²⁾ Bunlar Gestapo tarafından engellendi ve yasaklandı. Schwitters kaçtı. Hitler'in orduları Norveç'i işgal edince bir bota binerek İngiltere'ye geçti ve yaşamının sonuna dek yabancılar kampında yaşadı. Onu yaşamdan koparan en önemli durum Almanya'sının artık olmayışydı. Son dönem işleri "yaşamın yararı ne?..." adlı kolajındaki gibi kederli yapıtlardır.

3.Rus Konstrüktivizmi, Tatlin ve 1917 Devrimi

Sanatı toplumsal bir olgu haline getirmek, halka indirmek çabaları 20.yüzyılın ilk çeyreğinde sık sık ortaya çıkan bir durumdu. Bunun sistemleşmiş bir akım olarak ortaya koyuluşu konstrüktivizmle çok güçlü oldu.

Konstrüktivizm , gereç ve yapı (materyal ve kontrüksiyon) gibi iki elemanın birliğı için oluşturulmuş bir sanatsal sistemdir. Bu akım yaşamın diyalektiğıyle bağ kurmuştur.

Sanatın tarihsel süreci içinde o döneme kadar maneviyat, sipekülatif olarak maddeleştirilmişti ve konstrüktivizm ile atılan slogan şu oldu;

"Sanatsal çalışmada spekülatif eylem alaşağı"⁽³⁾

1920'lerde akım, Rusya'da resmi sanat olarak onaylanmıştır. Ve bütün dallarında yaşanmıştır. Resim sanatını sehpa, yağlıboya, fırça esaretinden kurtarmış, sanatların bütünlüğü için çaba sarfetmiştir. 1920'den sonra dünyada da geçerliliğini kabul ettiren konstrüktivizm, 1922'de ortak uluslararası sanat dili olarak benimsenmiştir.

Akımın iki büyük ismi Maleviç ve Tatlin'dir. Birbirleriyle iyi anlaşamıyor olamasalarda...

Vladimir Tatlin ilk dönemlerinden itibaren resimsel boşluktan çok gerçek boşlukla ilgilenmekteydi. 1914 yıllarına doğru teneke, tahta, demir, tel, cam ve alçı gibi malzemeler toplar. 1915-1916 yıllarında yapıtını çerçeveden ve geri plandan koparıp gerçek boşluğa oturtmak için kendi kuramını geliştirmeye koyuldu. Bu yapıtlarında üç boyutlu gereçler kullanılır. Ona göre yapıtı bir çerçeveye sokmak, onu bir geri plan üzerinde biçimlemek, gerçek boşluktan ayırmak demektir. Bu, yaşamın gerçekliğinden sanatın gerçekliğini soyutlamaktır. Tatlin buna karşı getirdiğı kuramı "gerçek boşlukta gerçek gereçlerle" diye özetledi.

Bauhaus'un kurucusu olan Walter Gropius'un belirttiğı gibi, Tatlin, araştırmaları sonucunda en estetik ve yararlı olanın aynı zamanda en ekonomik olacağını da keşfetmişti.⁽⁴⁾

Tatlin ölümüne dek birçok öncü harekete imza attı ve kuramlar geliştirdi. 1920'ler ortamında bugünün düşünüyü görmüş bir sanatçıdır.

1917 Rus devrimi ilk yıllarında konstrüktivistlerin yaptığı sanatsal devrimi, Rus devriminin sanatı olarak görüyordu. Bu bir devletin ideolojisine paralel bir sanattı ve bu yüzden politik bir kimliği vardı. Ancak Lenin'in 1921 martında açıkladığı yeni ekonomi politikası, devrimin tabanı ile beynini yani işçi sınıfı ile aydınlar arasında görüş ayrılıklarını başlatıyordu.⁽⁵⁾

Konstrüktivistler biçimcilikle suçlanıyor ve karşılarında, toplumun daha kolay anlayabileceği, ideolojik bir propaganda aracı olabilecek bir sanatı, "sosyal gerçekçilik"i buluyorlardı. Rus avant-garde sanatçılar sustular veya ülkelerini terk ettiler ve Rusya'da kapıları batıya kapalı yeni bir kültür politikası oluşmaya başlıyor, Neo-klasisizm devlet üslubu oluyordu. Tatlin ve Maleviç'in isimleri Rusya'da unutuluyordu.

Gerçekçi sanat üzerine, önemli kişilerin bir iki saptamasını sunuyorum.

Brecht'in saptamaları şunlardır.

- Gerçekçi sanat, savaşçı sanattır. O, insanlığın gerçek yararları ile çelişkili olan, gerçekçiliğe ve itkilere ilişkin yanlış görüşlerle savaşır. Doğru görüşlerin getirilmesini olanaklı kılar ve yaratıcı itkileri güçlendirir.

- Gerçekçi sanatçılar, duyuya ve düşünceye uygun olanı, "yeryüzünün gerçeğini" geniş anlamda örneksel (tarihsel açıdan önemli) olanı vurgularlar.

- Gerçekçi sanatçılar, oluş ve sona erişin simgesini vurgularlar. Onlar bütün yapıtlarında tarihsel bakış açısıyla düşünürler.

- Gerçekçi sanatçılar, insanların içinde ve aralarındaki ilişkilerde varolan çelişkileri betimlerler ve bu çelişkilerin hangi koşullar altında geliştiğini gösterirler.

- Gerçekçi sanatçılar, gerek insanların, gerekse ilişkilerin uğradığı değişmelerle ilgilenirler.

- Gerçekçi sanatçılar, düşüncelerin gücünü ve maddi temellerini betimlerler.

- Sosyalist gerçekçi sanatçılar, yalnızca konularına karşı insancıldır ve insanlar arasındaki ilişkileri, toplumsal etkilerin güçlenmesini sağlayacak biçimde betimlerler. Sözü geçen itkiler, toplumsal mekanizmanın uygulama yanı güçlü akılla kavranması ve kendilerinin (yani itkilerin) de bir haz kaynağına dönüşmesi yolu ile güçlenir.

- Sosyalist gerçekçi sanatçılar, yalnızca konularına karşı değil, ama seslendikleri kitleye karşı da gerçekçi bir tutum takınırlar.

- Sosyalist gerçekçi sanatçılar, seslendikleri kitlenin kültür derecesini, hangi sınıftan olduğunu ve kavgalarının bulunduğu düzeyi her zaman göz önünde tutarlar.

- Sosyalist gerçekçi sanatçılar, gerçeği çalışan kitlenin ve onunla bağdaşmış, sosyalizmden yana aydınların bakış açısından ele alırlar.

Fischer de şöyle der;

Gerçekçiliğin maddenin dar kapsamı içinde düşünülmemeyeceği, insanın yaşantı ve anlayış yeteneği ile, katılabileceği sayısız ilişkileri kapsar. Gerçekliğin bütünü özne ve nesne arasındaki bütün ilişkilerin toplamıdır. Yalnız olayların değil, bireysel yaşantıların, düşlerin, sezgilerin, heyecanların, hayallerin toplamıdır. Çağdaş gerçekçilik ise toplumcu gerçekçilik yönteminde anlatımını bulmuştur.⁽⁶⁾

4. Bauhaus Okulu

Öncü hareketin merkezi Rusya'dan sonra Almanya olacaktı. Mimar Walter Gropius, ressamlardan Lyonel Feininger, Klee, Kandinsky, Moholy-Nagy 1920 ile 30 arasında çoşkulu bir ressam, dekorcu,

heykelci nesli yetiştirecekleri "Bauhaus"u oluşturdular. Bauhauslarda soyut sanatın çağdaş tekniklere uyarlamalarının tümü denenmiştir.

Bauhaus sanatsal çalışmayla işlevselliği biraraya getiriyordu ve endüstri çevreleri ile alışveriş halindeydi. Üslubun halk kesiminde yayılmasını sağlıyordu. Böylece okulla yaşam, sanat dünyası ile endüstri arasında sıkı bir ilişki ve işbirliği kuruluyordu.

Bauhaus bir sosyal sorumluluk taşıyordu. Toplumun gereksinmelerine karşılık verilecek olan yeni bir sanatçı tipi yetiştiriyordu.⁽⁷⁾

Elbette ki ortada protest bir durum yok. Ancak sanatın yaşamsal olması ve toplumla ilişkiye girmesi ona sosyo-politik bir kimlik kazandırmakta. Çünkü Bauhaus aynı zamanda bir devlet kurumudur ve resmîdir. Nitekim Hitler Almanya'sında Naziler ilk iş olarak 1933'te Bauhaus'u büyük bir tutuculukla kapattılar.

BÖLÜM II.

ROCK & ROLL'A GİDEN SÜREÇTE MÜZİK

"İnsanın tabiata eklediği güzel seslerdir. Müziğin kaynağı tabiatın kendisidir." der Çelik Gülersoy.

Ses bir doğa olayıdır. Müzik, bu doğal ve etkin olaydan, bilinçle çalışıp emek vererek sanat yapıtı yaratmak bilimsel temele oturtmaktır.⁽⁸⁾

Tüm müzik türlerinin 4 ana ögesi vardır.

- Ritm (Seslerin belirli zaman akışı içinde konumu ve uzunluğu)
- Tonalite (Ses, akor ilişkileri)
- Dinamik (Sesin şiddeti)
- Tınısal renk (Değişik çalgılarla elde edilen sonuç)

Gürültü, eğer tatsız ve rahatsız edici ise "düzensiz titreşimler karışımı" diyebiliriz. Tını ise kesin sayılı titreşimlerden oluşur. Müzik, dinlenebilir titreşim sınırı içinde ve duyulabilir yükseklikte hava devinimidir.⁽⁹⁾

Müziğin doğuşu ile ilgili olarak, Charles Darwin şöyle der ;
"Şarkı, hayvan ulumalarını taklit sonucu başladı."

Hans Von Bülow (19.yüzyıl orkestra yöneticisi) ağırlığın ritm olduğunu savunur. Ona göre müziğin doğuşu bedensel çalışmayı kolaylaştıran ritmik seslerdir.

Bir başka görüş, müziğin doğuşunun konuşma ile ilintili olduğudur. Her ikiside sesli anlaşma olanağında tek çaredir.

Müzik antik dünyada gelişimini, Eski Yunan, Eski İsrail, Eski Roma uygarlıkları boyunca sürdürmüştür. Ortaçağ ve rönesans döneminde batı sanat müziğinin temel kural ve kavramları oluştu. Çok

seslilik, nota yazımı başladı ve gelişti. Çalgıların şekilleri ve düzenleri gelişti. Rönesans, müziğin bütün kültür hayatında en büyük önemi taşıdığı son çağ olarak kaldı. Daha sonra yaşana barok dönem müzikte sınırlı bir dönemi belirler. Bu dönemde en önemli olay operanın doğuşudur ve 1750'de Bach'ın ölümüyle dönem son bulur. Klasik çağ başlar. Müzikte klasisizm, temelde tarihsel bir kesinliği göstermez ama yaygın bir kavramdır. Akla ilk önce Haydn-Mozart-Beethoven gelir. Fakat başka üslup dönemlerinde doğup biçim ve içeriği yönünden yetkinliğini ve kalıcılığını kanıtlamış yapıtlar da klasik tanımına katılır. Daha sonra, 1789-1848 arası yaşanan romantik çağdır. Bu dönemde duyguları doğrudan aktarmaktır amaç. Ve yüzyılın ikinci yarısında izlenimciler gelir.

19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında diğer sanatlardaki büyük devrimlerin karşılığını müzikte de buluruz. Ritmin yeniden ele alınışı eşzamanlılığın doğuşu ve atonal müzik kuramı... Arnold Schönberg "tonal dışı" müziği ortaya koyduktan sonra 1920'de 12 notalık dizinin yarım seslerine de özgürlük verdi, yeni kurallar koydu bu büyük bir devrimdi. Ve bu dönemden sonra müzik deneyselliğe açıldı, türlü denemeler yapıldı ve yaşandı. (Bu dönemdeki deneysel çalışmalar yapan sanatçılardan biri olan "John Cage"e 4. bölümde bahsedeceğim.)

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan bir müzik türü ki bu jazzdir. 20. yüzyılın ilk 25 yılında türevlenecek ve ikinci savaş sonrasında alt kültür ürünü denecek ama yinede dünyadaki en yaygın hakim tür olan Pop müzik çağının başlangıcında temel taşı oluşturur.

İşte benim ilgili olduğum ve bu çalışmamda konu ettiğim bu türün gelişimi ve içinde barındırdığı politik yapıdır.

18. yüzyıl'a döndüğümüzde Amerika'daki zenci kölelerin jazzın oluşumundaki etkileri görülür. Onların sesi, tutsaklığın ve ezilmişliğin sesidir. Protestan kilisesinin müziği, marş, kadril ve farklı Avrupa

ritmlerinin karışması farklı üsluplar doğurmuştur. Zenci kiliselerinin "spiritual" leri (ki gospelin ilk hali) kırsal ainlerde yayılmıştır. Binlerce insan, ölü ruhları tekrar canlandırmak için ilahiler söylerler. Kırsal yaşamın "blues"ları (ki dini içerik taşımayan ilk Afro-Amerikan müziklerindendir), iş şarkıları ve marşlar çeşitli üsluplardır.

İlk jazz toplulukları New Orleans'da bando benzeri gruplarla belirmiştir. Doğaçlama çalarlar. 1917'lerde jazz kuzeye doğru özellikle Chicago'ya doğru göçe başladı. 1925'lerde de bir solistler savaşına dönüştü. 1940'lı yıllarda "bebop" üslubuna büyük bir yöneliş oldu. Bunun sebebi swingden bıkkınlıktı. Çünkü jazz yavaşça çağ dışına kaymış, her sevilen şarkı swinge uydurulmuştu. Ve bebopla birlikte jazz gelen soluk Modern Jazz'ın başlayışydı.

Ve ikinci savaş sonrasında Rock & Roll dönemi başlıyor ve bugünkü anlamıyla Pop Müzik, kendi tarihini büyük bir hızla oluşturuyordu.

BÖLÜM III.

II. DÜNYA SAVAŞI SONRASI RESİM SANATI

A-Bu Süreçteki Politik, Protest, Avant-garde oluşumlar ve kişiler

Hitler Almanya'sının giderek sivrilen tutumu ve saldırganlığı savaşı getirdi. Savaş altı yıl süren korkunç bir yıkım oldu, insanlık tarihine siyah bir sayfa olarak geçti. Milyonlarca insan öldü, kentler yerle bir oldu, dünyada yepyeni dengeler kuruldu. Milletlerarası bir işbirliğiyle siyasi, askeri ve ekonomik kurumlaşmalar oluşturulmaya başlandı. Ancak doğu-batı kampaşması, Almanya'nın bölünmesi dolayısıyla başlayan soğuk savaş yeni bir çatışma sürecinin habercisiydi.

Bu savaşı yaşayan veya dönemde doğanların kuşağı savaşın ve sonrasının tüm dramatik izlerini taşıyarak geliştilediler. Aslında savaştan sonra yaşanan müthiş bir karmaşaydı. Ve bu toplumsal çalkantılardan fişkırarak yeni kuşak gerek müzik gerek plastik sanatlarda hızlı bir denemeler sürecinin ve başkaldırının ilk adımlarını attılar.

Savaştan sonra (genel olarak çağdaş sanata baktığımızda), yoğun yaratıcı çalışmalar, akımların, okulların, grupların büyük sayısı dikkat çeker. Düzen-kargaşa, soyutlama-yeni ekspresyon(yeni figürasyon), tüketim ürünlerine ve teknolojiye hayranlık arasında gidip gelen bir süreçtir.

1917 Rus devriminden sonra avant-garde hareketlere karşı tavrını koyan Rusya'da basın, ikinci savaş sonrası soyut sanata destek çıkıyordu. Ama 1948'de komünist parti soyut sanata karşı "yeni gerçekçilik" bombasını patlattı. Partinin dergisi Arts de France'da

M.Baublanc soyut sanatçıları Amerika'lılara satılmış olmakla suçluyordu. Partinin sözcülüğünü üstlenen Jean Marcenan "soyut sanat gericiliğin sanatıdır, halk kitlelerine dayanmıyor, toplumsal ilerlemeye hiçbir şekilde hizmet etmiyor" diyordu. Geleneksel figüratif resmin savunucuları şaşkıncu bir şekilde komünist partiye karşı öfkelenmişler. Ve bu anti-komünistler gerçekçiliğin ellerinden alınmasını hazmedemiyorlardı.⁽¹⁰⁾

Anlaşılacağı gibi savaş sonrasında Avrupa'da varoluşçuluk felsefesi ve sanatı Marksist bir tavırla sunma eğilimi ortaya çıkıyor. Marksist tavırla, gerçekçilik akımı bir "sosyalist gerçekçilik"e dönüşmüştür. Resim bir sınıf mücadelesi aracı, bir politik malzeme aracıdır. Gerçekçi sanat üzerine yapılan bazı saptamaları Bölüm I-B/3. 'de sunmuştum. Gerçekçilik hareketi "yeni gerçekçilik ve pop sanatı" ile yeni alanlara kaymıştır.

1950'lerin son bir iki yılında Almanya'da hızla yayıldı. Soyutlamayla figürasyon arasında bir akımdı. Geleneksel figür resminden "imalı" olmasıyla ayrılıyordu. Çoğu zaman acımasızdı, suçluyordu, ısrarla parmağıyla gösteriyordu. Bir felaketler dünyasında yada sınırdaydı. Çoğu kez tedirginliklerimizin, komplekslerimizin, yokoluş korkumuzun dışa vurumuydu.⁽¹¹⁾ Manifestolar sunuldu, gruplar oluştu. Bu gruplardan "Cobra"ki, 1948-51 tarihlerinde Asger Jorn'un önlendirdiği Cobra grubunun ve felsefesinin yolunu izliyordu. Günlük yaşamı sanatla örtüştürmeye çalışıyordu. "Spur" dergisinde manifestolar yayınlıyor, aksiyonlar düzenleniyor, saldırgan ve tahrik edici bir tavır sergileniyordu. On yıl önceki Cobra bir akımdan, bir okuldan çok figüratif ve soyut bütün akademizmlerin uzun süre dizginledikleri, bugün her yerden taşan bir gücün temsilcisiydi. Aynı zamanda doymak bilmez, put düşmanı (iconclaste) bir gençliğin patlaması oldu.⁽¹²⁾ 1950 yılında yani Cobra'nın olgunluk ve büyük birlik çağında, bu grubun

üyeleri henüz otuz yaşına varmamışlardı. Harekete yürekliliğini, aşırı özgürlüğünü, saldırganlığını bu gençlik verdi. Gerçekten de Cobra, karşıt bütünler olarak görülen soyutlama ve figürleştirme kavramlarının aşılması için çalıştı. Yeni figürasyon fazla rahat, fazla süsleyici hale gelmiş bu nedenle de yürekliliğini ve ruhunu yitirmiş bir figürsüzlüğe karşı sağlıklı bir tepkiydi. Kimi zaman bir çılgık uğruna estetiği savsaklıyordu. Yeni figürasyon yeni gerçekçiliğe dönüşerek ABD'de Pop Art olarak gelişecekti.

Yeni gerçekçilik döneminde Happeningler başladı. Bunlardan biri genç Bulgar sanatçı Christo'nun "Demir Perde"si idi. Demir perdeyi kaçak olarak geçmiş Christo için bu aynı zamanda bir sözcük oyunudur. Akımda sözcük oyunları çok önemliydi.

1962 yılında NewYork yeni gerçekçiliği ele geçirdi. Akım yavaşça Pop'un içinde eritilecekti. Pop öncesi ama ondan farklı bir girişimdi.

1964'te Paris'te açılan bir sergi ile (Gerald Gassiot-Talabot'un düzenlediği) genç neslin yeni bir eğilimi "öykücülüğe eğilim" devreye girdi.⁽¹³⁾ Talabot'un bir araya getirdiği "betimleyici figüratifler" soyut sanatçıların tersine, görüntülerle tam bir uygunluk aramaktadırlar. Ama aynı zamanda onları farklı olarak kusalılar. Böylece bazen protesto görüntülerine dönüşüverirler. Bu protesto görüntüleri kimi zaman rahmetli sosyalist gerçekçiliğe bağlanabilir. Halk demokrasilerinin çoğunun sosyalist gerçekçilik boyunduruğundan kurtuldukları bir dönemde bu akımın, hafif bir mizah ve saygısızlıkla kapitalist ülkelerde yeşermeye koyulması ilginç bir olay.⁽¹⁴⁾

Sayıları, 1939-45 savaşı sırasında ABD'de kabarık olan göçmenler Amerikan sanat tarihinin doğal akışını değiştirecekti. Mondrian, Leger, Chagall, Max Ernst, Dali, Tanguy, Lipchitz, Gabo, André Masson,

Zadkine, Matta, Ozenfand gibi önemli sanatçıların birden gelişi beklenmedik bir katkı oldu. bu kan aktarımı ABD sanatını taşralılıktan kurtarıp canlandıracaktı.

Action Painting ABD sanat tarihinde bir kazadır. Hakiki bir Amerikan sanatı pop sanatçılarıyla gelecektir.

Jackson Pollock (1912-1956) II. savaç sonrası resminde bir yıldızdır. Rauschenberg ve Jasper Johns çoğu kez pop art'a mal edilirler. Ama onlar plastik değerleri çok büyük, dadacılıktan etkilendikleri kadar, soyut ekspresyonizmden de etkilenmiş sanatçılardır. Nüktecidirler.

Yeni dadacılık bir akımdan çok sanatsal yaratıyı terk edişinden ötürü NewYork'ta Marcel Duchamp'la pop art arasında bir geçit oldu. Nesneye tapınmaya pop art'ı yaratacaktı.

Pop art tamı tamına Amerika'nın gündelik gerçeğine dalış yapmış bir sanattır. Pop art 18. yüzyıl Amerikan primitiflerinden Sekizler grubuna, 30 yıllarının sosyal gerçekçi ressamlarına kadar Amerikan yaşamının görüntücülerini zincirinin bir halkasını oluşturur.⁽¹⁵⁾ Tam bir Amerikalı sanattır. Bazılarına göre pop-art bir "Lümpen Proletaria" sanatıdır. En nesnel tarzla çağının tanığı olmak, dergilerdeki resimlerde comic striplerde sinema ya da politika yıldızlarının portlerinde saklı olan halkın yeni efsanelerini dışa vurmak oldukça ilginçtir.

Yeni Figürasyon'un ABD'de Pop-art olarak geliştiği 60'lı yılların ortalarında Orta Avrupa'da sanatçı gruplaşmaları, sonraki on yıla etki edecek sanatçılardan oluşuyordu. Georg Baselitz, Markus Lüpertz, Jörk Immendorff, Anselm Kiefer, Gerhard Richter, A. R. Penck gibileri birlikte sergiler açan ve Almanya'nın savaç ve sonrası etkilerini barındıran sanatçıların önemlileridir. Bu ortak özellik onların

benimsediği ortak tavrın adını "dışavurumcu" olarak koymamızda etkendir.

1964'de Berlin'de kurulan "Selbshilfegaleria" gerçekçi akımların alanını genişletir. Yeni nesnelçiler, Kritik realistler, Demokratik Alman sosyalist gerçekçiler olumlu çalışmalar sürdürüyorlardı. Grubun sosyal-kritikçi davranışı güncel politika ve güncel oluşumlar içine girmiştir. Bazı sanatçılar bu süreçte "kapitalist realizm" tavrıyla işler yapmışlardır. Kimileri kendilerini politik sorgulamalardan arındırır. Bazı sanatçılar Dada'da, Fütüristler'de ve Rus konstrüktivizminde olduğu gibi müzik ve resmi birlikte düşündüler ve ürettiler.

II. Dünya Savaşı sonrası, aynı kuşağın ressamı olan Anselm Kiefer ve Jörg Immendorff 70'li yılların ortalarından başlayarak politik, tarihsel ve mitolojik konularda çarpıcı işler ürettiler. Almanya'nın dün ve bugünü içeren konularıyla...

Kiefer Almanya'nın geçmişine eleştirel yaklaşır. Immendorff bugünü ve geleceğini irdeler.⁽¹⁶⁾ Savaş sonrası bölünen Almanya'da ulusal bilinç gündemde değildir o yıllarda. Onlar konuya duyarlılıkla yaklaşarak, kültür tarihlerine ve ülke siyasetinin arkasına eğilerek politik bir misyona yüklenmişlerdir.

1. Üç Portre (Fautrier, Atlan, Soulages)

Jean Fautrier

André Malraux "kimseye hiç bir borcu olmayan ender çağdaş ressamlardan biri"

Jean Paulhan "onunla birlikte karanlık tarafın ya da ters yönün resmi ortaya çıkar"

Francis Ponge "o, Picasso'dan bu yana dünyanın en ihtilalci ressamdır."

1932'ye kadar ünlüydü.1932'de kara bir üsluba girişti. Ekonomik buhran da işin içine girince ara verdi. Savaştan ötürü 1943'e "rehineler" patlamasına kadar.

Gençlik döneminde dehşetengize eğilmiş, devasa meyvalar, tavana asılı tek gözü kör tavşanlar, barsaklarını yitiren yaban domuzları yapmıştı. Kısaca, bu resmin dehşetin bir işlev kazanıp seri halde çalıştığı işkence edilenlerin, kurşna dizilenlerin, kamplara gönderilenlerin, bombalananların bir gündelik gerçek ve tükenmeyen bir yeraltı görüntü dünyası oluşturduğu dönemde olgunlaşması ve gelişmesi şaşırtıcı değil.

"Rehineler" 1940-1945 savaşı ölülerine dikilmiş en güzel anıttır.

Jean-Michel Atlan

Önceleri felsefe okudu. Bir hataydı. Yolunu politikada bulduğunu sandı. Politikacıların politikasında değil tabii... Onu sömürgeciliğe karşı mücadeleye ve Trockizme götürecek bir kendini verişte... Yarı yolda misyononunu terkedip bir sinagoga sığındı ve kendini duaya verdi. Sonra şiirleri geldi. Savaş sırasında yazıldılar. Resminin önsözüydü bunlar. 1942'de terörist zanlısı olarak tutuklandı.Yahudi olduğundan kamplara gönderilecekti. Sainte-Anne psikiatri hastanesinde yattı.

Pierre Soulages

Resimlerinden biri başbakan Georges Pompidov tarafından bürosunu süslemek için seçilirken aynı anda Fransız komünist partisinin 18. kongresinde kilimlerinden biri sanatsal komformizme karşı sancak olarak seçilmişti.

İlk malzemeleri ağaçlar, Roman mimarisi , sinâi evren, bu evrenin dumanları, demir fabrikaları hatta gregoryen şarkılar ve rembrant

"Beni ilgilendiren dalların deseni, onların boşluktaki hareketleriydi. Hapishane parmaklıkları ya da iskemle bacakları bana aynı çıkış noktasını sağlayabilirler." (diyebilecek kadar apolitik)

B-Bu Süreçte Alman ve Amerikan Sanatçı Profili

Alman Resmi

XX.yy başlarında geleneksel estetik kurallarını yıkan ve toplumsal değerleri sorgulayan acı, hırçın, atak ve psişik derinliğe sahip dışavurumcu akımla doruğuna ulaşmıştır.

Savaş sonrası kuşğının Alman ressamaları Alman kültürünün niteliklerine tekrar sahip çıkarak, geleneksel mitleri, Alman insanının kaderini, çağdaş dünyanın kaosu içinde kişinin dramını işlemektedir.

1.Markus Lüpertz

1941 doğumlu olan Lüpertz savaş sonrası kuşağının temsilcileriyle aynı atak paydadadır.

1970'lerde motifi irdelemeye başlar.İdeolojik etkileri olan ve giderek yalın Alman tarihine, öncelikle Nasyonel Sosyalizme dayalı motiflerdir bunlar.⁽¹⁷⁾ Üzüm, başak ve çelik miğfer, ikinci dönemde siyah, kırmızı ve altın (Alman ulusal renkleri) çoğunlukla triptik anlatım formundadır.

Almanlık, kan ve toprak, ideoloji, cengaverlik söylevlerini anımsatan bir üslub vardır. "Siyah-kırmızı-altın" isimli resminde isim ve renklerde Alman ideolojisine göndermeler yapıyor. Sanatsal birikimlerin derinliklerinde köklerini buluyor ve Alman sanatçısı olmanın bağlarını kuruyor.

2. Anselm Kiefer

1945'te savaşın sonuyla birlikte doğmuştur. Konularını politik, tarihsel ve mitolojiktir. Almanya'nın geçmişine eleştirel bakar. Harap manzaralar, savaş sonrası anlatan resimleri, anıtsal iç mekanları... Resimlerinde figür olmadığı halde psişik bir baskıyı dile getirebilen sanatçı mekan ve manzaralarında tarihsel boyutu işleyebilmiştir.

3. Jörg Immendorf

Almanya'nın trajik tarihini, endüstriyel konum içinde çağdaş insanın dramını işler. Resimleri estetik kaygılara yönelmekten çok çeşitli insan davranışlarını psişik bir ortamı vurgulayan, karabasan bir dünyada yaşam savaşını anlatan resimlerdir.

Immendorf da 1945 doğumludur. Tiyatro eğitimi alırken "Beuys"un öğrencisi oldu. Resme kuşkusu arttı. Fluxus'la çalışmaya başladı. "Lidi" hareketini kurdu. Öğrenci hareketlerine katıldı. Yaptığı resimlerde amacı öğrenci devriminin politik savaşı içinde sanatıyla etkili olmak, proleter bilinci ve Maoocu bir sol dayanışmayı uyandırmaktı.⁽¹⁸⁾

1977'den başlayarak "Cafe Deutschland" isimli dev boyutlu resimlerle Düsseldorf'taki bir diskonun içi insanlık ve siyasi trajedilerin yaşandığı bir sahne oldu. Bu resimlerle, zamanın politik atmosferini, soğuk savaşı, bölünmüş Almanya'yı ve her iki siyasi bloğu irdelerken, siyasi tavrını koyan, tahrik eden bir konumdadır.

Punk çevrelerce önemli bir konuma geldi. Tahrikçi tavrı, punk görünümüyle, istikrarlı işleriyle, yaşamdan öteye halka, politik yandaşlarına, gençliğe ulaşma çabasıdadır.

Amerikan Resmi

40'lardan bu yana Amerikan sanatı hep gençliğin enerjisiyle kendini yenilemiştir. Elitizme, kurulu düzene, yerleşik değerlere karşı olan, sorgulayan bir sanat olmuştur.

60'larda Pop Art'ın gerçek Amerikan sanatını oluşturmasından sonra Hiper ya da Foto-Gerçekçilikle güncel yaşamın en olağan ayrıntıları ilgi çekicidir. 80'lerde kent yaşamının kaosu, mizahı, hareketi ve çelişkisi yeni kuşağın eğilimidir. Kitle iletişimi, yeni kuşağı şekillendiren unsurlar bilgisayar, fotoroman, TV, video, sinema, afiş, graffiti ve karikatürün sunuduğu anlatım unsurları elemanlardır.

Keith Haring

1958 doğumludur. Çağdaş toplumun insanı hapsettiği işlevselliğe dş gücünün etkisiyle karşı gelmektedir. Yazı-resim, graffiti ve poster sanatlarından etkilenmiştir. İmgeler bir propaganda aracı gibi görünse de onun çizgilerinde gizemli bir ikonografi vardır.

Atom bombasına karşı yaptığı bir afişi 20.000 adet basarak bedava dağıtın Haring, bunun gibi çeşitli değerlerin propagandasını yapar.

Jean Michel Basquiat

1960'da doğdu. Çocukluğundan beri sokak kültürüne kendini bağlayan ve metrolarda graffitiler yapan , yaptığı duvar resimlerine Samo imzasını atan sanatçı, giderek sistemli bir sanat çalışmasına yönelmiştir.

BÖLÜM IV.

II.DÜNYA SAVAŞI SONRASI MÜZİK

A-Bu Süreçteki Politik, Protest, Avant-Garde Oluşumlar ve Kişiler

1950'li yıllara kadar ABD'de hakim müzik "blues"dur. Rock müziğinin de kökeni diyebileceğimiz bu müzik türü Amerika'lı zencilerin sprituall'larından doğmuştur. Ve büyük bir yaygınlığa kavuşmuştur. Türün en unutulmaz sanatçılarından biri olan Muddy Waters blues'un Rock'n Roll'a ve daha sonra Rock'a yönelmesinde en etkin katkısı olan müzisyendir.

1950'li yılların ortalarında müzikal düzeyde Blues'un, felsefi düzeyde Beatnik hareketinin etkisiyle oldukça geniş yığınları çok kısa bir zamanda etrafına çeken bir müzik ekolü doğmaya başlar. II. savaşın bunaltıcı, yıkıcı ortamında dünyaya gelmiş bir sürü genç sevgi ve barışı ilke edinip bu ekolün etrafında toplandılar. Resmi kural içi her tür yaşam etkinliğine karşı sınırsız bir özgürlük arıyorlardı. Bu, gençlerin sorunlara karşı aktif bir taban, bir ses yaratmalarıydı. Şarkı sözleri başkaldırı, sevgi, seks özgürlüğü temalarını işlemekte, aile problemleri, çatışmaları önde gelmekteydi. Elvis Presley milyonlarca gencin ilahi lideriydi. Gerçekte Elvis daha bilinçsiz bir düzlemdeydi. Rock'n Roll tarihinin en büyük isyan ve özgürlük simgesiydi ama özgür sahne gösterileri ve siyah-beyaz tarzlarının coşkusunun kendiliğinden bütünleşmesi görüntüsünün arka planlarında, çevresinin ve muhafazakar yaşamın bir ürünü gizliydi. Asiydi ama bir "devrimci"değildi.⁽¹⁹⁾

Rock'n Roll hareketi 60'lara doğru durulmaya başladı ve alt hareketlere ayrıştı. Bir tarafta Rock müziğinin kökeni diyebileceğimiz

hareketler, diğerk tarafta Avrupa'da hala görülebilecek "faşizm" eğilimli gençlik grupları.⁽²⁰⁾

Bu süreç içinde (60'lı yıllara doğru) ortaya bir ucuyla Hippy felsefesi, diğerk ucuyla da protest müzik çıktı. Hippy'ler Rock & Roll hareketi içinde ortaya çıktı. Pasif bir karşı çıkıştı. İlkeleri aşk ve barıştı. Döküntü giysili, uzun saç ve sakallıydılar. Hayatları müzik ve kitaptı. Radyo-TV gibi popüler aygıtlar reddedilmişti. Obalar halinde yaşıyorlardı. Kitap hayatlarının bir parçasıydı ama "entellektüel" değillerdi. Bu arada İngiltere ve ABD'de "protest pop" hareketi hızla yayılıyordu. Görüntüde Bob Dylan ve Joan Baez başı çekiyordu. Ama Amerikan müziğinde protest tavır 30'lardan bu yana uzanan bir gelenektir. Bu gelenek Woody Guthrie, Pete Seeger gibi öncülerin çizgisinden gelişti.

Pete Seeger

Amerikan popüler müziğinin günümüze dek gelebilen kurucularından biri olarak saygı görmektedir. Elli yıl boyunca popüler şarkıları siyasi bir güç olarak kullandı. Bir hain olarak suçlanmış yine de bir Amerikan simgesi olarak kalabilmişti.

1919'da doğdu. Tüm yaşamını sivil haklar hareketinden, savaş karşıtı eylemlere, nükleer savaş karşıtı kampanyalardan yeni Latin Amerikan müzik hareketi ve ekolojiye kadar uzanan büyük bir dava için şarkı söyleyerek ve koşturarak geçirdi.

"Komünist Parti üyesi olduğumu söylemekten çekinmiyorum ve kendimi kelimenin en geniş anlamında bir komünist olarak görüyorum. Amerikan kızıldevilileri komünisttiler ve ben de yedi yaşımda onlara hayran olarak işe başladım." diyor.⁽²¹⁾

Rock & Roll gençliği kendini soğuk savaştan eğlence sayesinde uzak tutmaya çalışırken Seeger gibi folkçular kuşağı ise soğuk savaşa dikbaşlılıkla karşı koyuyordu.

Rock & Roll, protest pop türü müzikler 50'li yılların başlarında İngiltere'ye de sıçradı. ABD'deki solcu popüler müzik dünyası Mc Carthy çağının umutsuzluğu içinde iken İngiltere'de işler iyi gidiyordu. Evan Mc Cool ve arkadaşları popüler, deneysel, herkesin (turlü biçimlerde) müzisyen olabileceğini kanıtlayan ve esas olarak solcu müzisyenlere dayanan bir tarzın öncülüğünü yapıyorlardı. Ancak Rock & Roll tarzını İngiltere'de tutku haline getiren kişi Lonnie Donegan oldu.

Lonnie Donegan

New Orleans klasikleri çalan sıradan cazcılardan biriydi. Ancak, "siyah Amerikan tarzını ödünç alıp" ona bir İngiliz tarzı kazandırarak yeniden ABD'ye ihraç edebilecek denli farklı bir ses elde etme biçimindeki büyük İngiliz pop geleneğini başlattı.

Apolitikti, ticariydi. Ancak o olmasaydı Quarrymen isimli bir skiffle grubu da kurulamazdı. Grubun üyelerinden birisi, sonraki yılların en politik rock müzisyenlerinden birisi olacak olan John Lennon'du.

1960'ların başında dönemin en özgün grupları "Beatles", "Animals", "Rolling Stones"u görmekteyiz. Beattles çok üretkendi. Popüler müziğin yeni boyutlar kazanmasına ve dünyanın her yerine yayılmasına neden oldu. Müziklerine orta sınıflı ve işçi sınıflı geçliğinin de duyarlılıkları taşınmıştı. Beattles 1967'lerde ortaya çıkan "Flower Power" (Çiçek Gücü) hareketine de şarkılarıyla öncülük etmekteydi. Bu hareket 60'lı yılların başında ortaya çıkan Hippy hareketinin bir uzantısıydı. Amaçları kapitalist ilişkilerden bağımsız yeni bir alt kültür yaratmak olan bu insanları Beatnik uzantısı sanatçılar da destekledi. Hippy'ler Beatnik'ten daha bilinçliydi ancak özellikle uyuşturucu

kullanmada aşırı bir eylemlilikleri vardı. Ancak aşırı dozda uyuşturucu kullanımı Hippy felsefesinin bir anlamda çökmesine sebep oldu.

Bu hareket apolitikti. Reel politikayı dışlayabilmek için yeni bir politika arayışına girmediler.⁽²²⁾

Beattles'ın son dönemlerinde John Lennon ve karısı Yoko Ono Vietnam savaşını protesto, kadın hakları ve dünya barışı için büyük çapta eylemler planlayıp yürüttüler. 70-80 arasında Rock müziği, müzikalite adına altın çağını yaşadı. İngiltere'de bu müzik gerçekten sınırsız bir sanatsal yaratıcılığı kendine ilke edindi.

Belki "Çağdaş İngiliz Müziği" diyebileceğimiz bir hale gelen bu müziği her ne kadar evrensel olarak tanımlasakta klasik geleneğin varlığı belirgindir.⁽²³⁾

"Jethro Tull" günümüz toplumundan kaçışını nostaljik ve karmaşık müzikleriyle ve Dickens çağı İngiltere'sinin izleriyle sunmaktadır. "Moody Blues" çağdaş senfoniğin yeniden üretilişi gibi. "Emerson, Lake and Palmer" geleneksel klasik müziğin 20.yy'daki temsilcileri belki de. "Yes" zaman zaman çağın ilerisinde bazen ortaçağ'dan bir kesit. "Genesis" senfonik kalıplardan yola çıkarak gerçekten politik bir çizgiyi (Selling England by the Pound) başarıyla tutturmuş ve konserleri "Theatral" birer gösteri olmuştur. Peter Gabriel gerçekten avant-garde bir çizgide çağdaş insanın yalnızlığını ve sıkıntılarını yeniden yorumlamakta. "Pink Floyd" hepsinden bir parça...

Evet, pop müzik müzisyenleri ya da tümü ayrıcalıklı bir kesim oluştururlar. Sadece işlerinin doğası gereği etkili ve bazen de güçlü bir kesim haline gelebilirler. Diğer sanatçılardan hiç biri bu kadar kolayca ve bu miktarda para kazanamaz ve bu yüzden de müzisyenler kamuoyunun ilgisini belirli bir konuya çekebilirler.⁽²⁴⁾ Bu konu bir grev, hatalı bir tutuklama, yeni bir hastane ihtiyacı, ülke içi ve dışında yaşanan açlık sorunu ya da hükümetin politikaları olabilir.

Pop müzik tarihi bunun çok fazla sayıda örneğiyle doludur.

"Harry Belafonte" 60'lı yıllarda siyah Amerika ile Afrika arasındaki yakınlaşmaya en büyük katkıda bulunan kişidir. Kültürel ve politik yakınlaşmanın ilk bağları esas olarak müzik kanalıyla atılmıştır.

"Bob Marley" Latin dünya için politik kimliği çok güçlü bir sanatçıydı ve batı için üçüncü dünyanın ilk süper starı oldu. Üçüncü dünyada yeşeren politik değişimler müziğe de yansımıştı. Jamaika'dan Zimbabve'ye dek bir çok ülkede folk tarzları kendi politik ve toplumsal önemlerinden hiç bir şey yitirmeden rock müziğin geniş olanaklarından yararlandılar. Her iki ülke de (sömürgecilik döneminde batı egemenliğinde oldukları gibi) 60'lı yıllarda değişen ölçülerde de olsa batı pop ve soul müziklerinin etkisi altındaydılar. Ama artık bağımsız bir köken müziği gelişmeye başlamıştı. Rock müzik, 70'ler ve 80'ler boyunca fikir ve esinden yoksun kalırken, bu yeni müzik batıyı giderek daha fazla etkiledi. Bir kez daha müzisyenler siyahlardan esinleniyorlardı. Ama artık siyah müzik ABD'de değil Karayipler ve Afrika'dan geliyordu. Yanında politik pop geleneğini de taşıyarak.

70'li 80'li yıllarda müzik sanatçıları belli çatılar altında birleşerek politik pop geleneğini (kurumlar) sürdürürler.

Geniş tabanlı bir kuruluş olan RAR, siyah ve beyaz sanatçıları içeren ilk pop gösterisini 1976 sonunda Londra Royal College of Art'da gerçekleştirdi.

Gelecek on yıl boyunca İngiliz müzik dünyasını belirleyecek olan konser ve karnavallar dizisinin ilki oldu.

Pop Müzik tarihinde 60'lı yıllar Vietnam ve sivil halklar, 70'ler 80'lerin dünyası çok daha çeşitli gündem maddelerini içeriyordu. Çevre, nükleer enerji, nükleer silahsızlanmadan, kürtaj ve feminizme, yerel ve

küresel gıda ve açlık programlarıyla ABD'nin güney Afrika ve Orta Amerika politikalarına dek uzanıyordu.⁽²⁵⁾

İrkçilik karşıtı hareketler, protest pop'un tarihinde önemli bir yer tutar. İlk hareketler Scott- Heron, Bob Marley, Stevie Wonder, Miriam Makeba, Hugh Masekela tarafından başladı ve uzunca sürdü. Sonunda 1980 aralık ayında BM genel kurulu, bir kararıyla, tüm devletlere Güney Afrika ile olan tüm kültürel, akademik ve diğer değiş tokuşları engellemelerini rica etti.

Yazarlara, sanatçılara, müzisyenlere ve diğerlerine Güney Afrika'yı boykot etmeleri çağrısında bulunur.

Tüm akademik ve kültürel kurumların Güney Afrika ile olan tüm ilişkilerini sona erdirmelerini zorunlu kılar.

1985'te "Live Aid" kampanyası başlatılır ve "We are the world" şarkısı...

Bu arada dev "Sun City" projesi. Projeyi ele alan plak çok etkiliydi. Çünkü kaydı Bob Dylan, Bruce Springsteen, Jackson Browne, Bono, Lou Reed, Jimmy Cliff, Bobby Womack, Pete Townshend, Bob Geldorf, Linton Kwesi Johnson, Pete Garrett gerçekleştirmiştir. Daha sonra bir video film bir uzun çalar yapıldı. Gil Scott-Heron, Miles Davis, Herbie Hancock ve Peter Gabriel çalışıyorlardı.

İrkçilik karşıtı mücadele politik pop tarihinde kilit bir öneme sahip oldu ve müzisyenler bu mücadelenin sürmesi için gerekli tüm şarkıları, enerjiyi ve öfkeyi sağlamak için ellerinden geleni yaptılar. Ama ne kadar etkili oldular. Şarkılar bombalara benzemez; ne kadar etkili olduklarını saptamak mümkün değildir.⁽²⁶⁾

Pop müzik, yani ellili yılların asi gençlik müziği ve altmışlı yılların dikbaşı, manik protest müziği ticarileşmenin had safhaya vardığı yetmişli yıllar boyunca sağ kalabilmiş ve seksenli yılların, daha

düzen içi politika dünyasında, beklenmedik de olsa, yaşamsal bir güç olarak durup oturmuştu.

B-Farklı Hareketler ve Kimlikler

1-John Cage

“Sessizlik bir müzikal boyuttur. Yaptığımız her şey müziktir. Bir müziktir bizi sıkan çevreleyen yaşamın gürültüsü . Gürültüleri müzikal değerlendirdiğimizde bizi büyüleyecekler” der John Cage⁽²⁷⁾

Konuşmak... Müzik bunun dışında değilse içindedir. Yani yaşanan bir şey, bir vücut gösterimi, bedenin bir hareketi, dansı çağrıştıran... Konuşuyoruz ve el, kol işaretleri buna eşlik ediyor.

Ses tonumuz inişler, çıkışlar... Hayvanlarda ses ve ritm ile şartlanmış. Yaşamlarını sürdürmeleri, çiftleşmeleri buna dayanıyor. Bu yaklaşım bir anti-müzik hareketi. Ama seslerin müziği değil bir felsefe. Kavramlarla ilgili.

2-The Velvet Underground

The Velvet Underground, tüm zamanların en parlak rock grubu, dönemlerinin en seksi, en uçuk, en tehlikeli ve en suçlu grubuydu. Şiddet doluydu, sinsî ve alaycıydı, 1967 yılı Rock’unda , barış ve sevgi şarkıları söylenirken...

Zalim, nihilist ve kayıtsızdı. En melodik olduklarında bile müziklerinin temelinde bir paranoya, ölüm ve delilik havası seziliyordu.

II. savaştan sonra Amerikan endüstrisi güçlenmeye başlamıştı. Kendine özgü bir sanatın oluşumu için atılan adımların yoğunlaştığı bu ekonomik güçlenme döneminden pop-art ortaya çıktı. Gerçek Amerikan sanatı pop-art’ın, önemli sanatçılarından Andy Warhol’un “Home” adlı

underground filmi çekmesi, atelyesinin adının “fabrika” olmasının anlamı, endüstriyel bir sanatın hedeflenmesiydi. Avant-garde sanatının merkezi New York, sanatsal üretim malzemesi olarak uyuşturucu, homoseksüellik, pop müzik, moda ve medya olarak kullanılan insanlar, Warhol’un yaratıcı konularını oluşturmaktaydı.

Andy Warhol, bu özelliklere sahip Velvet Underground ile buluşunca, grup onun programının bir parçası olarak görüldü. 1945’te Warhol’un bir mixedmedia gösterisinde çalarak, resim sergisi gibi sunulan ilk grup oldular.

Velvetlerin müziği taşıdığı karşı değer yargılarıyla Warhol ile aynı ilgi alanlarını paylaştı.

Warhol bir filmde erotik öge olarak kullandığı muzı Velvet Underground’un ilk plak kapağına yerleştirdiğinde yıl 1967 idi. Bu tarihe kadar Warhol grubu pek çok klüplerle bağlantıya soktu.

İlk albümleri Velvet Underground and Nico’dur. Radyo istasyonları tarafından, müziklerinin içerdiği “tehlike” dolayısıyla çalınmamaları onları kapalı çevrelere mahkum etti. New York underground klüplerinde Warhol ile boy gösterdiler. “Flower Power”un en sıcak zamanlarında, Velvet’ler daha düşünsel bir tarzla gelişmelere dışardan ironik bir gözle bakıp, sosyal yabancılaşmaların sonucu dünyadan uzaklaştılar.

Velvet Underground, John Cale, Sterling Morrison, Moe Tucker’den çok, duyarlılığını açığa çıkarma yönünden önemini Lou Reed’e borçludur.

Velvet’ler 4 albüm çıkardıktan sonra uyuşturucu, paranoya ve iç çatışmalar karmaşası içinde dağıldılar. Velvet Underground bir çok hareketin temel taşı oldu.

Daha sonraki yıllarda patlayacak olan “Punk” hareketi bunlardan biridir

3-Punk Hareketi

60'lı yılların refah dönemi sona ermişti. İngiltere'de işsizlik oranı ve sosyal yardımdan geçinenler hızla artmış, evsiz barksız insanlar çoğalmıştı; gençler eski köhne yerleri işgal etmeye başlamıştı. Enflasyon da kendini her yerde hissettirmişti. İşsizlik ve değerlerin absürdlüğüne karşı gençler punk rocku benimsemişti. Punk rock şarkı sözlerinin kolay anlaşılır olması, gençliğin çaresizliğini dışa vurması, müziğin kaba ama kolay hissedilebilir olması nedeniyle çok hızlı bir şekilde yayılmıştı. Önemli olan duyguların o anda dışavurumuydu. Gitara bir iki dokunduktan sonra gruplar sahneye fırlar, konserler verirlerdi. Hatta bazen parçalar spontane bir şekilde sahnede ortaya çıkardı. Punk'ta hedef değişimdi, herhangi bir değişiklik...

Bir enerji öfke ve slogan patlaması olarak başlayan Punk ideolojik olarak hippy'lerden bile daha belirsiz bir tutuma saplanmıştı. Punk, skiffle müziğinin yeni, çılgın ve modern bir türü gibiydi. Kavramsal açıdan politik nitelikteydi. Dil ve imgelem açıdan da son derece politikti.⁽²⁸⁾ "Anarşi" çılgınlıkları atıyor, gamalı haç sembelleri kullanıyor ve kraliçeye karşı hakaret dolu sloganlar üretiyordu. Tüm bunlar sadece, birer nihilizm ve anarşi gösterisi miydi? Tüm punk topluluklarının kendilerine biçtikleri rolü farklı biçimlerde tanımlamaları nedeniyle bu sorunun basit bir yanıtı yoktur. Tüm grupların birbirlerinden tamamen farklı yaklaşımlar benimsemesi hatta rakiplerinden (birbirlerinden) nefret etmesi ilginçtir.

4.Laurie Anderson

Onu bir performans sanatçısı kabul edebiliriz. Avant-garde kabul edebiliriz. Teknolojinin her imkanından yararlanan Anderson kemanı, sesi, yüz ve vücut hareketleri ile, video kayıtları ve ışık oyunları ile müziğini kompoze ederken theatral bir atmosferdedir. Bunun yanında

müziğinde, melodik, armonik yapı noktasında minimaldir. Eski vodvil geleneğini sürdüren sanatçı kendi hikayelemelerini, teknolojiyle çok iyi örtüştürür.

Çalışmalarında, yabancılaşma hissedilebilir. Kendi çocuksu dünyasıyla çelişen bu durum son şeklini Amerikan popüler kültüründe alır.

Anderson için didaktik ve dogmatik olmak bir tehlikedir. Çünkü temalarını toplumsal, politik ve ekonomik olarak tanımlar. ama bu tanımlara uygun düşmeyen ve kesin olmayan bir sunuşu vardır. Politik tavrı uçucudur. Anderson avant-garde sanatını, popüler kılma becerisine sahiptir.

“U.S.Live” adlı multimedia sahne şovunda Anderson, ülkesinin ve kültürünün profilini çizerken politiktir. Bu politik tutum, gündelik korkulardan, nükleer silahlara, iletişim bozukluklarından, yaşamın suniliğine uzanan bir geniş alanlı tutumdur.

5.Rap Müzik

Rap bir dışavurumdur, bir isyandır, kültürsüzdür, yeraltıdır. Irkçılık baskısı altındaki sokak kültürü ile yoğrulmuş zencilerin yeni dilidir.

Müzikten çok konuşma ön plandadır. Ve büyük bir kelimeler yığındır. Çeşitli müzik formlarını kullanan zenciler kendi köle geleneklerinden gelen en büyük silahları olan seslerini bir karşı çıkış olarak kullanırlar. Tepkileri, yaşamak zorunda oldukları sokaktaki problemlerden fişkirir. Kültürel yetersizlik, çok basit bir müzik formu oluşturmalarına da etkendir. Anlatımları argodur. Sokak kültürünün jargonunu taşır. Sonuçta rap bir yaşam tarzı haline gelmiştir. Irkçılık karşıtı tavırları ve sosyal içerikli sözleriyle kapitalist dünyanın tüm olumsuzluklarının yarattığı kültürün karşı çıkışıdır.

SONUÇ

Şurası kesindir ki ikinci dünya savaşının yarattığı toplumsal etkiler “savaş sonrası kuşağı” diyebileceğimiz bir kuşağı ve ayrımı yaratmıştır. Yeni avant-garde sanatçıların çoğu savaş yıllarında doğmuş, yaşamış ve büyük insanlık dramını hissetmişlerdir. İnsanın kendini yok etme gerçeğine karşı ayakta durabilmeleri sanatsal yaratıları ile mümkündür. Tek silahları budur.

Sanatsal estetik ve politika arasındaki sınır gerilimlidir. Sanatçı bu dengeyi sağlamak zorundadır. Sanatsal erdem, her ne kadar sanatsal estetikten ödün vermemekle ilintili olsa da avant-garde’ların çoğu bu gerilimli hattın içinde yer almaktalar.

Yaşantımızı politikadan soyutlayabilmemiz mümkün değil. Yaşama duyarlı bir sanatçının, o yaşamın günlük küçük gerçeklerinin, tarih, toplum, politika zincirinin halkalarından biri olduğunu görmemesi ve bu noktada kendini edilgen kılması düşünülemez.

Politik olmak, protesto etmek sanatçının yaratı dünyasında sanatsal erdem adına bir frenleyici midir? Sanatsal estetiği bir kenara iten ilişki konumunda elbette olumsuzluktan bahsedebiliriz. Ya da yaratılan sadece bir propaganda aracıysa... Ancak şu da bir gerçek ki sanatçı toplumsal olaylardan izole, kendi ütopyasını yaşayan bir acayip canlı değildir bu çağda. Ve kendi edilgenliğini yok etmesi toplumsal bir ihtiyaçtır.

Sanat kitlelere ulaşan bir olgudur. Sanatçılar toplumsal konum itibarıyla güçlüdür aksi düşünülse de. Bu gücün nasıl kullanılacağı ise onlara kalmış bir seçim...

DİPNOTLAR

- (1) Rudi Blesh-Harried Janis, Boyut Dergisi, Kasım 1984, sayfa 7
- (2) Rudi Blesh-Harried Janis, Boyut Dergisi, Kasım 1984, sayfa 9
- (3) Canan Beykal, Boyut Dergisi, Nisan 1985, sayfa 18
- (4) Canan Beykal, Boyut Dergisi, Nisan 1985, sayfa 20
- (5) Nazan-Mazhar İpşiroğlu, Sanatta Devrim, sayfa 78
- (6) Fahir Aksoy, Boyut Dergisi, Ocak 1985, sayfa 7
- (7) Nazan-Mazhar İpşiroğlu, Sanatta Devrim, sayfa 87
- (8) Faruk Yener, Müzik, sayfa 9
- (9) Faruk Yener, Müzik, sayfa 10
- (10) Michel Ragon, Modern Sanat, 1987, sayfa 28
- (11) Michel Ragon, Modern Sanat, 1987, sayfa 83
- (12) Michel Ragon, Modern Sanat, 1987, sayfa 45
- (13) Michel Ragon, Modern Sanat, 1987, sayfa 87
- (14) Michel Ragon, Modern Sanat, 1987, sayfa 87
- (15) Michel Ragon, Modern Sanat, 1987, sayfa 106
- (16) Tayfun Erdoğan, Cafe Deutschland, sayfa 8
- (17) Tayfun Erdoğan, Cafe Deutschland, sayfa 17
- (18) Tayfun Erdoğan, Cafe Deutschland, sayfa 15
- (19) Robin Denselow, Müzik Bittiği Zaman, 1993
- (20) Orhan Kahyaoğlu-Sinan Güler, Pink Floyd
- (21) Robin Denselow, Müzik Bittiği Zaman, 1993
- (22) Robin Denselow, Müzik Bittiği Zaman, 1993
- (23) Orhan Kahyaoğlu-Sinan Güler, Pink Floyd
- (24) Orhan Kahyaoğlu-Sinan Güler, Pink Floyd
- (25) Robin Denselow, Müzik Bittiği Zaman, 1993
- (26) Robin Denselow, Müzik Bittiği Zaman, 1993
- (27) Robin Denselow, Müzik Bittiği Zaman, 1993
- (28) Robin Denselow, Müzik Bittiği Zaman, 1993

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Michel RAGON : Modern Sanat
Çeviren: Vivet Kanetti, İstanbul 1987
- Mazhar-Nazan İPŞİROĞLU: Sanatta Devrim
3.Basım, İstanbul 1993
- Nazan İPŞİROĞLU : Resimde Müziğin Etkisi
İstanbul 1994
- Tayfun ERDOĞMUŞ : Cafe Deutschland (Savaş Sonrası Kuşağı)
1990
- Faruk YENER : Müzik
- Robin DENSELOW : Müzik Bittiği Zaman
Çeviren: Deniz Oktay, 1.Basım, 1993
- Orhan KAHYAOĞLU
- Sinan GÜLER : Pink Floyd
2.Basım
- Metin SOLMAZ : Rock Sözlüğü
1.Basım, 1994
- Stüdyo İmge Müzik Dergisi: Haziran 1992
Ocak-Mart-Haziran-Temmuz 1993
- Boyut
- Plastik Sanatlar Dergisi : Ekim-Kasım-Aralık 1984
Ocak-Nisan 1985

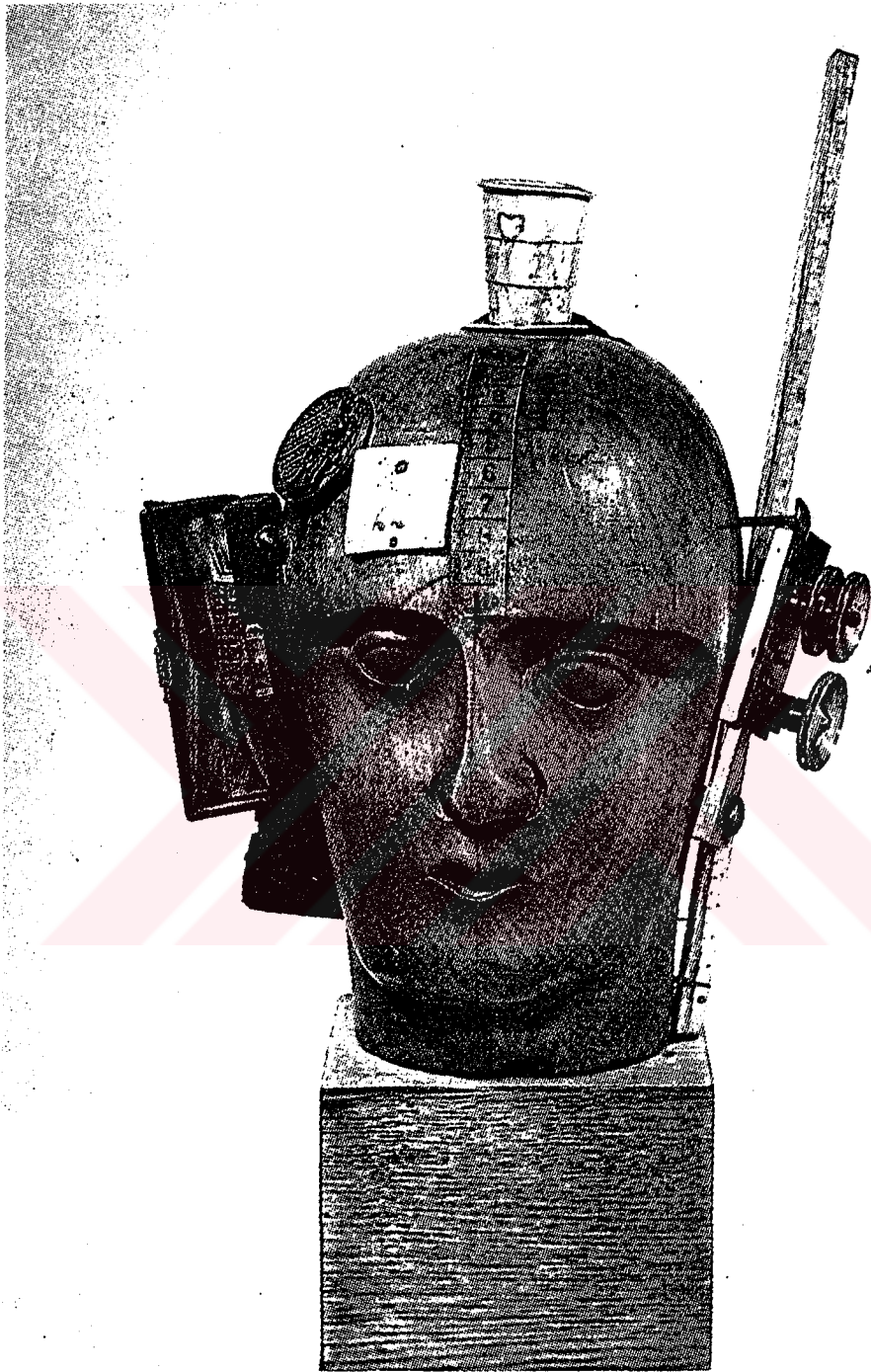
RESİMLERİN LİSTESİ

- (R.1) Raoul Hausmann. The Spirit of Our Time-Mechanical Head
1919
- (R.2) Cover of Dada Almanach 1920
- (R.3) John Heartfield. A Pan-German 2 November 1933
- (R.4) John Heartfield Hymn to the Forces of Yesterday: we pray to
the might of the bomb. 12 April 1934
- (R.5) John Heartfield. Adolf the Superman Swallows Gold and
Spouts Junk 17 July 1932
- (R.6) David King. A Short Sharp Shock 1980
- (R.7) Kurt Schwitters. Merzbild. 1930, karton üzerine kolaj ve yağlı
boya 44.5x35.5cm
- (R.8) Tatlin II. Enternasyonal Anıtı.
- (R.9) Jörg Immendorff Cafe Deutschland 1977-1978
- (R.10) Markus Lüpertz. Schwarz-Rot-Gold Dithyrambisch, 1974
Hamburger Kunsthalle
- (R.11) Woody Guthrie
- (R.12) Pete Seeger
- (R.13) Bob Dylan ve John Baez
- (R.14) Paul Simon ve Miriam Makeba
- (R.15) Velvet Underground
- (R.16) Punk (Sex Pistols)
- (R.17) Lourie Anderson
- (R.18) John Lennon ve Yoko Ono Barış Mesajı 1972

Hakan Özer

1967 yılında Trabzon'da doğdu. 1984-1986 yılları arasında İ.T.Ü. Makina Mühendisliği bölümünde okudu. Burayı terk ederek 1986'da M.Ü.G.S.F.resim bölümüne girdi. 1992 yılında yüksek lisans programına başladı.

(R.1)

DADA ALMANACH

IM AUFTRAG DES ZENTRALAMTS DER DEUT-
SCHEN DADA-BEWEGUNG HERAUSGEGEBEN VON
RICHARD HUELSENBECK
MIT BILDERN

ERICH REISS VERLAG / BERLIN W 62

(R.3)

AIZ

WILLST DU
RÜSTUNGS-AUFTRÄGE,
SO FINANZIERE
FRIEDENSKONFERENZEN

CHOR DER RÜSTUNGSINDUSTRIE:
»EIN FESTE BURG IST UNSER GENÈVE«

(R. 4)

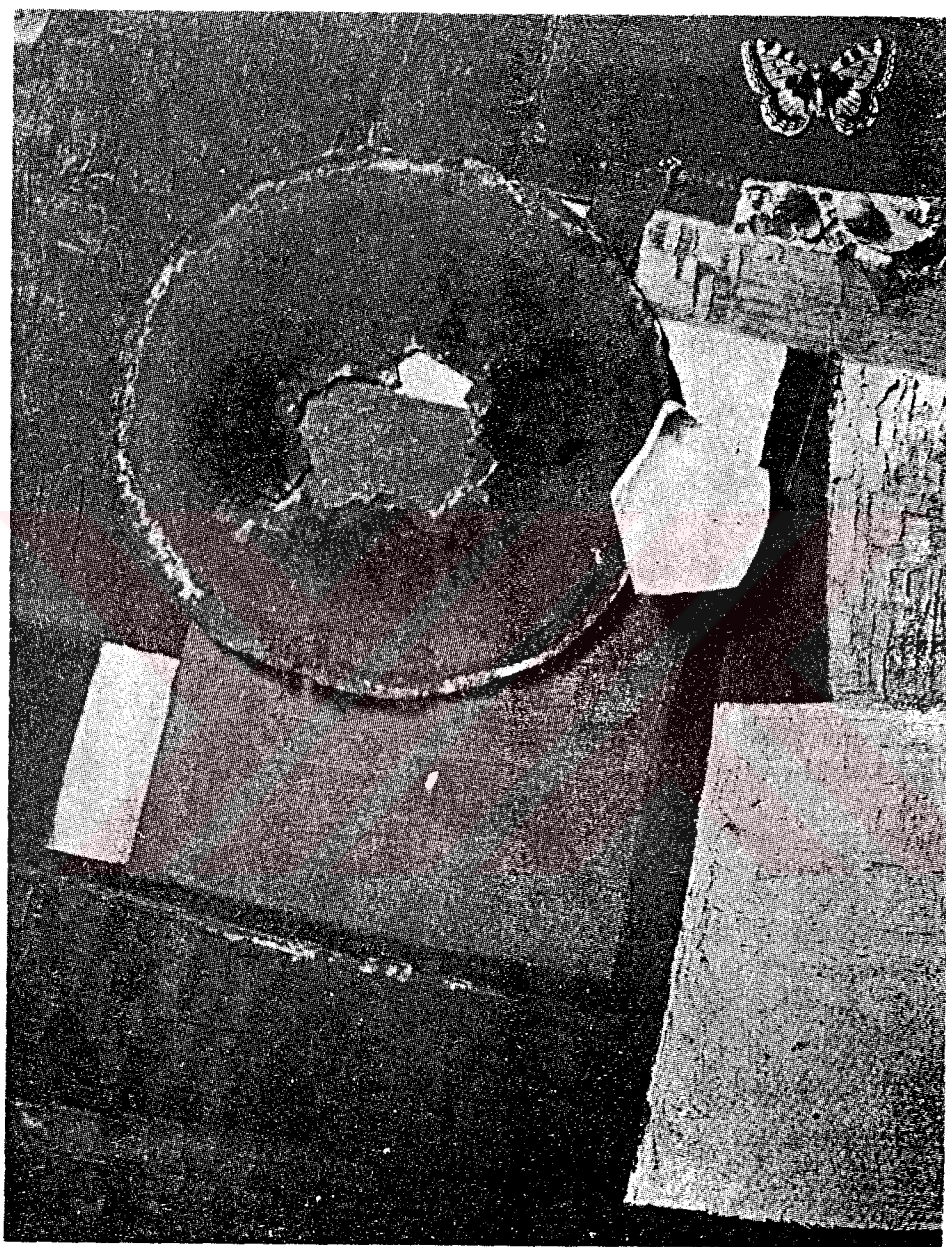

ADOLF, DER ÜBERMENSCH: Schluckt Gold und redet Blech

(R.5)

(R.6)

(R.7)

(R. 8)

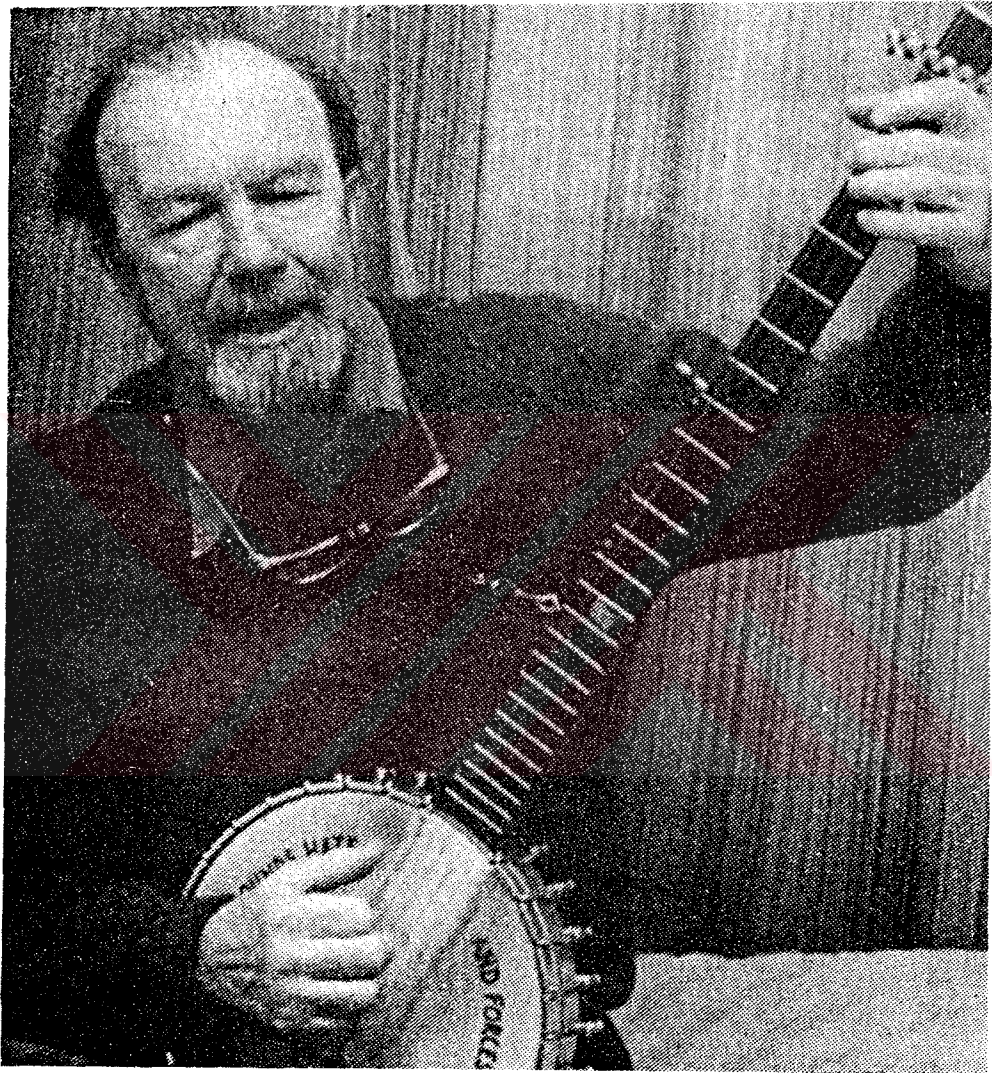
(R.9)

(R.10)

(R.11)

(R.12)

(R.13)

(R. 14)

(R.15)

(R.16)

(R.17)

(R.18)